

Nr 194.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m.; given Stockholms slott den 16 mars 1951.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar;

2) lag med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning; samt

3) lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

GUSTAF ADOLF.

Allan Vougt.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I syfte att möjliggöra repetitions- och beredskapsövningar i krigsförband föreslås viss reglering av de värnpliktigas skyldighet att fullgöra dylika övningar. Förslaget innebär bland annat att tidigare meddelade bestämmelser om tillgodoräknande av beredskapstjänstgöring såsom fullgjord repetitions- eller beredskapsövning nu hävas. I viss utsträckning ålägges genom förslaget vissa äldre värnpliktiga ny tjänstgöringsskyldighet.

Vidare föreslås provisoriska bestämmelser om skyldighet för värnpliktigt befäl vid armén att i anslutning till repetitionsövning fullgöra befälsövning om tio dagar.

Den tjänstgöringsskyldighet, som nu angivits, föreslås skola regleras i särskilda lagar.

Slutligen föreslås ändring av bestämmelserna i värnpliktslagen om tillgodoräknande av avbrott i tjänstgöring samt om uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning.

Förslag
till
Lag
**om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions-
och beredskapsövningar.**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Värnpliktiga tilldelade armén äro, därest ej Konungen i särskilda fall annorlunda förordnar, skyldiga att i enlighet med vad nedan stadgas fullgöra en eller flera repetitionsövningar om 30 dagar, i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande.

Värnpliktiga födda under åren 1910—1913 skola fullgöra en repetitionsövning.

Värnpliktiga födda under åren 1914—1922 skola fullgöra två repetitionsövningar.

Värnpliktiga födda år 1923 och senare skola fullgöra tre repetitionsövningar.

Repetitionsövning (efterutbildningsövning) fullgjord efter år 1945 skall tillgodoräknas såsom fullgjord repetitionsövning enligt detta lagrum, dock icke repetitionsövning som vid kavalleriet och hästanspända artilleriförband under år 1949 fullgjorts i anslutning till första tjänstgöring av värnpliktiga hänfödda till besiktningsgrupperna 1—3.

Undantagna från bestämmelserna i denna paragraf äro värnpliktiga vilka efter utbildning vid flottan eller flygvapnet överförts till armén ävensom värnpliktiga vilka hava att fullgöra fortsatt tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. D värnpliktslagen.

2 §.

Värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar äro skyldiga att fullgöra beredskapsövning enligt 27 § 2 mom. värnpliktslagen, i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande.

3 §.

Beträffande tjänstgöring enligt denna lag gälla föreskrifterna i värnpliktslagen i tillämpliga delar.

4 §.

Värnpliktiga födda före år 1910 skola icke inkallas till repetitionsövning, som enligt gällande bestämmelser må åligga dem att fullgöra.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag

med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Armén tilldelade värnpliktiga, vilka genomgått befälsutbildning eller, utan att hava genomgått sådan utbildning, krigsplacerats såsom befäl, må kunna åläggas att i anslutning till dem åliggande repetitionsövning fullgöra befälsövning om tio dagar.

2 §.

Beträffande tjänstgöring enligt denna lag gälla föreskrifterna i värnpliktslagen i tillämpliga delar.

3 §.

De närmare föreskrifter som erfordras för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till den 1 juli 1952.

Förslag

till

Lag

om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Härigenom förordnas, att 6 §, 27 § 1 mom. B och 27 § 3 mom. värnpliktslagen den 30 december 1941¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(*Nuvarande lydelse.*)

(*Föreslagen lydelse.*)

6 §.

6 §.

De värnpliktiga — — — tilldelas förband.

De värnpliktiga — — — tilldelas förband.

Värnpliktig *tilldelad armén, kustartilleriet eller flygvapnet*, vilken äger förutsättningar för utbildning till officer, underofficer eller underbefäl, må uttagas för sådan utbildning.

Värnpliktig, vilken äger förutsättningar för utbildning till officer, underofficer eller underbefäl, må uttagas för sådan utbildning.

Uttagning för officersutbildning — — sådan utbildning.

Uttagning för officersutbildning — — sådan utbildning.

¹ Senaste lydelse av 6 §, 27 § 1 mom. B och 27 § 3 mom., se SFS 1950:225.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

B. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer *vid armén, kustartilleriet eller flygvapnet*, är enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, efter *första tjänstgöringens avslutande* fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst trehundra sextio dagar och för utbildning till underofficer under högst etthundraåttio dagar.

3. Särskilda bestämmelser.

A. Därest, på — — — han inkallats.

B. Där sådant — — — smittas spridande.

C. Varder fartyg, — — — äga rum.

D. Har värnpliktig under i 1 mom. föreskriven tjänstgöring blivit fälld till straff för rymning eller för undanhållande *av minst ett dygns varaktighet, eller har hans tjänstgöring avbrutits för verkställighet av straffarbete, omedelbart ådömt fängelsestraff, ungdomsfängelse, tvångsarbete, förvaring eller internering*, skall den tid, under vilken han varit rymd eller undanhållit sig eller *hans tjänstgöring sålunda varit avbruten*, ej tillgodoräknas honom såsom tjänstgöringstid, där ej Konungen för särskilda fall annorledes förordnar. *Vad nu sagts skall även gälla tid, under vilken värnpliktig varit frånvarande från tjänstgöringen för avtjänande av arrest, i den mån tiden överstiger tjuugu dagar då fråga är om första tjänstgöring eller annan tjänstgöring i följd om mer än tvåhundra dagar eller, beträffande kortare tjänstgöring, en tiondel av det antal dagar tjänstgöringen omfattar.*

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

B. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer, är enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, efter *avslutandet av första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd)* fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst trehundra sextio dagar och för utbildning till underofficer under högst etthundraåttio dagar.

3. Särskilda bestämmelser.

A. Därest, på — — — han inkallats.

B. Där sådant — — — smittas spridande.

C. Varder fartyg, — — — äga rum.

D. Har värnpliktig under i 1 eller 2 mom. föreskriven tjänstgöring blivit fälld till straff för rymning eller för undanhållande, skall den tid, under vilken han varit rymd eller undanhållit sig, ej tillgodoräknas honom såsom tjänstgöringstid, där ej Konungen för särskilt fall annorledes förordnar.

Värnpliktig, vilken till följd av sjukdom eller skada, vartill tjänstgöringen kan antagas hava varit orsak, icke deltagit i tjänstgöring, äger såsom tjänstgöringstid tillgodoräkna sig den tid, han sålunda varit frånvarande från tjänstgöring.

Konungen förordnar huruvida och i vad mån värnpliktig, som av annan anledning än nu nämnts varit frånvarande från tjänstgöringen, äger tillgodoräkna sig tiden för frånvaron såsom tjänstgöringstid.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

I vilken ordning den värnpliktige skall fullgöra återstående tjänstgöringsskyldighet samt i vad mån därvid må tillgodoräknas honom föregående tjänstgöringstid, bestämmer Konungen.

E. Konungen förordnar, huruvida och i vad mån värnpliktig må såsom fullgjord tjänstgöring tillgodoräkna sig tid, varunder han icke kunnat deltaga i tjänstgöringen på grund av sjukdom eller skada, till vilken tjänstgöringen ej kan antagas hava varit orsak.

F. Beträffande värnpliktiga, — — — särskilt stadgat.

I vilken ordning värnpliktig, som varit frånvarande från tjänstgöring utan att tiden för frånvaron må tillgodoräknas honom, skall fullgöra återstående tjänstgöringsskyldighet samt i vad mån därvid må tillgodoräknas honom föregående tjänstgöringstid, bestämmer ock Konungen.

E. Beträffande värnpliktiga, — — — särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 16 mars 1951.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, QUENSEL, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Vougt, vissa frågor rörande de värnpliktigas tjänstgöring m. m. och anför därvid följande.

Inledning.

Enligt beslut av 1950 års riksdag (prop. nr 224; andra lagutskottets utl. nr 46; rd. skr. nr 340) skola arméns repetitionsövningar anordnas i krigsförband. För att bereda möjlighet härtill ha vissa i värnpliktslagen tidigare angivna tidsfrister för repetitionsövningarnas fullgörande slopats. En fortsatt översyn av hithörande bestämmelser — aktualiserad genom en av Kungl. Maj:t för år 1951 beslutad forcering av repetitionsövningarna — har givit vid handen, att gällande bestämmelser rörande skyldighet att fullgöra dylika övningar måste kompletteras. I det följande framlägges förslag till lagbestämmelser i detta syfte. I anslutning härtill föreslås motsvarande bestämmelser i fråga om beredskapsövningar.

Vidare föreslås en lag med provisoriska bestämmelser av innebörd att värnpliktigt befäl skall fullgöra en befälsövning om tio dagar i anslutning till repetitionsövning.

Slutligen framlägges förslag till ändringar av värnpliktslagens bestämmelser angående de värnpliktigas tjänstgöring i vissa avseenden m. m.

De angivna lagförslagen böra lämpligen behandlas var för sig.

I. Förslaget till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar.

Författningsbestämmelser m. m. intill 1950 års lagändring.

Första tjänstgöring och efterföljande utbildning.

Beträffande utbildningstiden för härens värnpliktiga gällde enligt 1925 års värnpliktslag i huvudsak följande bestämmelser. De värnpliktiga uttogos antingen till linjetjänst eller till ersättningsreserven. Till den förra kategorien hörde dels värnpliktiga i allmänhet dels ock studenter och likställda.

Tjänstgöringstiden för värnpliktiga i allmänhet fördelades enligt nedanstående uppställning.

Underbefäl och fackmän:

Infanteriet:	150 dagars första tjänstgöring och tre repetitionsövningar om 25 dagar.
Träng- och intendenturtrupperna:	175 dagars första tjänstgöring och två repetitionsövningar om 25 dagar.

Övriga:

Infanteriet:	90 dagars första tjänstgöring och två repetitionsövningar om 25 dagar.
Träng- och intendenturtrupperna:	115 dagars första tjänstgöring och en repetitionsövning om 25 dagar.
Kavalleriet, artilleriet och ingenjörtrupperna:	140 dagars första tjänstgöring och två repetitionsövningar om 30 dagar.

Till studenter och likställda hörde befälselever, läkare, veterinärer samt tandläkare och apotekare. Av befälseleverna skulle vissa fullgöra 235 dagars första tjänstgöring och en repetitionsövning om 25 dagar, andra 230 dagars första tjänstgöring och en repetitionsövning om 30 dagar. Övriga studenter och likställda skulle i stället för första tjänstgöring fullgöra militärutbildning, som för läkare omfattade 160 dagar, för veterinärer 140 dagar samt för tandläkare och apotekare 60 dagar. Läkare skulle därutöver fullgöra fackutbildning om 50 dagar och facktjänstgöring om likaledes 50 dagar. Motsvarande tjänstgöring för veterinärer omfattade 40 respektive 80 dagar och för tandläkare och apotekare 42 respektive 158 dagar.

Samtliga repetitionsövningar skulle fullgöras före utgången av fjärde året efter inskrivningsåret.

De totala tjänstgöringstiderna för skilda värnpliktskategorier uttagna till linjetjänst enligt 1925 års försvarsordning voro således följande. Flertalet värnpliktiga i allmänhet: 140 dagar. Övriga värnpliktiga i allmänhet: 200 dagar. Underbefäl och fackmän: 225 dagar. Studenter och likställda: 260 dagar.

Värnpliktiga uttagna till ersättningsreserven skulle fullgöra 140 dagars tjänstgöring antingen i en följd eller i två omgångar¹.

Genom lag den 24 februari 1933 (nr 48) frikallades värnpliktiga, vilka under tiden mars 1933—februari 1934 skulle ha inryckt till fullgörande av första tjänstgöring (motsvarande) eller till fullgörande av repetitionsövning, helt eller delvis från denna tjänstgöring. Lagen berörde huvudsakligen värnpliktiga tillhörande årsklasserna 1930—1933.

Enligt 1936 års värnpliktslag uttogos de värnpliktiga till antingen linjetjänst eller ersättningsreserven eller ock handräckningstjänst.

Av värnpliktiga i linjetjänst skulle underbefäl och fackmän fullgöra första

¹) Denna tjänstgöring uttogos emellertid i mycket begränsad omfattning.

tjänstgöring om 175 dagar och två repetitionsövningar om 25 dagar. Övriga värnpliktiga i linjetjänst skulle fullgöra första tjänstgöring om 150 eller 170 dagar jämte en repetitionsövning om 25 respektive 30 dagar. Föreskrivna repetitionsövningar skulle fullgöras före utgången av tredje året efter inskrivningsåret. — Studenter och likställda skulle fullgöra sammanlagt 260 dagar fördelade på en första tjänstgöring om minst 230 dagar och en repetitionsövning före utgången av tredje året efter inskrivningsåret.

Värnpliktiga uttagna till ersättningsreserven och till handräckningstjänst skulle tjänstgöra 180 dagar, vilken tjänstgöring kunde fullgöras antingen i en följd eller i två omgångar före utgången av andra året efter inskrivningsåret.

De till linjetjänst uttagna värnpliktiga, vilka icke undergått befälsutbildning, skulle fullgöra en landstomsrepetitionsövning om 5 dagar under första eller andra året efter inträdet i landstormen. Befälsutbildade värnpliktiga uttagna till linjetjänst skulle fullgöra en landstomsbefälsövning om 12 dagar i den ordning nyss angivits.

1936 års värnpliktslag ägde tillämpning från och med den 1 januari 1937. I fråga om tjänstgöringsskyldigheten för värnpliktiga, inskrivna före år 1937, skulle i huvudsak gälla vad som i detta hänseende stadgades i 1925 års värnpliktslag.

Genom *förordning den 7 mars 1941* (nr 111) föreskrevs, i avvaktan på slutliga bestämmelser i ämnet, att värnpliktiga tillhörande årsklass 1940 eller årsgrupp 1941 uttagna till linje- eller handräckningstjänst skulle, oavsett bestämmelserna i 1936 års värnpliktslag, vara skyldiga att under fredstid för sin utbildning tjänstgöra sammanlagt 360 dagar, tid för repetitionsövningar häri ej inräknad.

I *1941 års värnpliktslag* borttogs kategoriklyvningen i fråga om de värnpliktiga. Begreppet ersättningsreserv saknas alltså i denna lag. Enligt lagens ursprungliga lydelse skulle tjänstgöringen för de värnpliktiga omfatta 450 dagar. Arméns värnpliktiga skulle fullgöra en första tjänstgöring om 360 dagar och två repetitionsövningar om 30 dagar, den första före utgången av tredje året och den andra före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret, samt slutligen en efterutbildningsövning om 30 dagar före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer, ålades skyldighet att därjämte fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst 360 dagar och för utbildning till underofficer under högst 180 dagar. För värnpliktig, som ålagts sådan fortsatt tjänstgöring, kunde enligt lagens ursprungliga lydelse den tid, inom vilken repetitionsövning skulle fullgöras, undergå den förskjutning som av Konungen bestämdes.

Värnpliktiga i specialtjänst (läkare, tandläkare, apotekare, veterinärer samt tekniker av skilda slag) kunde åläggas att utöver de 450 dagarna fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst 180 dagar, sammanlagt alltså 630 dagar.

Lagen trädde i kraft den 1 januari 1942 och skulle gälla värnpliktiga in-

skrivna år 1942 eller senare. Övergångsbestämmelserna till lagen innehöll bland annat följande. I fråga om utbildningstidens längd och ordningen för utbildningens fullgörande skulle lagen äga tillämpning jämväl å värnpliktiga hänfödda till årsklass 1940 eller 1941 eller årsgrupp 1941. Vidare ålades värnpliktiga födda under år 1914 eller senare, vilka icke hänförts till årsklass eller årsgrupp som nyss nämnts, skyldighet att utöver dem enligt den äldre lagen åliggande tjänstgöring fullgöra en repetitionsövning före utgången av åttonde året efter inskrivningsåret. Slutligen skulle värnpliktiga födda år 1906 eller senare, vilka icke hänförts till årsklass eller årsgrupp som nyss nämnts, vara skyldiga att i stället för landstörmsövning fullgöra en efterutbildningsövning före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret.

Genom *förordning den 30 maj 1947* (nr 228) förkortades första tjänstgöringen (motsvarande) för de värnpliktiga med trettio dagar. Förordningen ägde i huvudsak tillämpning å dem som påbörjat tjänstgöringen efter den 31 mars 1947.

Nyssnämnda förordning ersattes med en *förordning den 30 juni 1948* (nr 514), som innebar en ytterligare förkortning av första tjänstgöringen med 60 dagar eller — i förhållande till 1941 års lag — en sammanlagd förkortning med 90 dagar. Denna förordning gällde i huvudsak dem som inryckt efter den 31 mars 1948.

Genom *särskilda beslut av Kungl. Maj:t* ha värnpliktiga, vilka fullgjort beredskapstjänstgöring, inom då gällande tidsspärrar för fullgörande av repetitionsövningar fått tillgodoräkna sådan tjänstgöring såsom fullgjord repetitionsövning (efterutbildningsövning). Kungl. Maj:t har vidare genom särskilda beslut förklarat att värnpliktiga, vilka icke före vissa angivna tidpunkter fullgjort beredskapstjänstgöring, skulle åtnjuta befrielse från repetitionsövning (efterutbildningsövning).

Beredskapsövning.

Begreppet beredskapsövning infördes genom *lag den 2 juni 1939* (nr 223). Enligt denna lag skulle huvuddelen av de värnpliktiga vara skyldiga att under fredstid, där Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövade nödigt, fullgöra en beredskapsövning om högst 30 dagar före utgången av fjärde året efter inskrivningsåret.

Skyldigheten att fullgöra beredskapsövning blev genom *1941 års värnpliktslag* väsentligt utvidgad. Enligt den ursprungliga lydelsen av lagens 27 § 2 mom. kunde, därest Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövade nödigt, värnpliktig åläggas att utöver vanlig fredstjänstgöring fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar. Skyldigheten att fullgöra beredskapsövning upphörde emellertid sedan ett och ett halvt år förflutit efter avslutandet av första tjänstgöring (motsvarande). Från skyldigheten att fullgöra beredskapsövning undantogs värnpliktig, som uttagits för utbild-

ning i specialtjänst. Enligt övergångsbestämmelserna till 1941 års värnpliktslag skulle i fråga om tjänstgöringsskyldighet för värnpliktig, som inskrivits före år 1942, gälla vad i sådant hänseende stadgades i 1936 års värnpliktslag med undantag bland annat såtillvida att bestämmelsen om beredskapsövning i 27 § 2 mom. nya lagen skulle tillämpas på värnpliktig som enligt dittills gällande bestämmelser hänförts till årsklass 1940 eller 1941 eller till årsgrupp 1941.

Under beredskapstiden fingo åtskilliga värnpliktiga tillhörande åldersklasserna 1940—1944 genom *särskilda beslut av Kungl. Maj:t* tillgodoräkna beredskapstjänstgöring såsom fullgjord beredskapsövning.

1950 års beslut beträffande övningar i krigsförband.

Genom den av 1950 års riksdag beslutade lagen den 2 juni 1950 (nr 225) vidtogos åtskilliga ändringar i 1941 års värnpliktslag. Bland annat infördes härvid provisoriskt 1948 års förkortning av första tjänstgöringen i lagen.

1950 års beslut om ändringar i värnpliktslagen innebar vidare, som nyss nämnts, övergång, såvitt angick armén, från det dittills tillämpade systemet med repetitionsövningar åldersklassvis till ett system enligt vilket repetitionsövningarna skulle anordnas i krigsförband. Det nya systemet innebär i princip att värnpliktiga vilka äro krigsplacerade vid samma krigsförband fullgöra repetitionsövning samtidigt och placerade å sina befattningar i krigsförbandet oberoende av om de tillhöra skilda åldersklasser. Beträffande den närmare innebörden av systemet må hänvisas till prop. 1950: 224 s. 30—39.

Såsom en konsekvens av övergången till krigsförbandsvisa repetitionsövningar upphävdes genom 1950 års lag de gällande tidsspärrarna för fullgörande av repetitions- och efterutbildningsövningar; samtidigt slopades begreppet efterutbildningsövning och de nyss nämnda övningarna erhöilo den enhetliga benämningen repetitionsövning.

1950 års lag trädde i kraft den 1 juli 1950. Genom övergångsbestämmelser föreskrevs bland annat följande: I fråga om utbildningstidens längd skulle beträffande de värnpliktiga som påbörjat första tjänstgöring (motsvarande) före den 1 april 1948 äldre bestämmelser gälla; härigenom kvarstår för ifrågasvarande värnpliktiga skyldigheten att fullgöra föreskrivet antal repetitionsövningar enligt värnpliktslagen, oaktat de redan fullgjort en längre första tjänstgöring än som gällde enligt 1948 års förordning och 1950 års lag. De äldre värnpliktiga skulle emellertid ha att fullgöra repetitionsövningar i den ordning den nya lagen stadgade; övningarna skulle således kunna fördelas på hela värnpliktstiden, oberoende av dittills gällande tidsspärrar. Dylik skyldighet stadgades även för de fall att tidsspärrarna redan blivit överskridna före lagens ikraftträdande.

Även i fråga om beredskapsövningar genomfördes vissa ändringar i värnpliktslagen i anslutning till beslutet om repetitionsövningar i krigsförband. Vid anmälan av propositionen i ämnet (s. 40 och 87) tillstyrkte jag ett av

1948 års värnpliktskommitté framställt förslag att även de förband som inkallades till beredskapsövning (beredskapsförband) skulle utgöras av krigsförband. Härav följde, yttrade jag vidare, att möjlighet måste föreligga att till beredskapsövning inkalla värnpliktiga ur samtliga åldersklasser och kategorier. På grund härav förordade jag att tidsbegränsningen i 27 § 2 mom. ävensom det däri gjorda undantaget för värnpliktiga i specialtjänst måtte få utgå. — Lagrummet ändrades i enlighet härmed. Särskild övergångsbestämmelse, som skulle möjliggöra att för beredskapsövningar taga i anspråk även äldre värnpliktiga, meddelades dock icke.

Av myndigheterna framlagda förslag.

I skrivelse den 16 januari 1951 har *arméchefen* anført bl. a. följande. De förut berörda besluten rörande tillgodoräknande av beredskapstjänstgöring såsom repetitionsövning hade medfört ett otillfredsställande läge. Sålunda hade t. ex. många värnpliktiga, som under beredskapstiden på grund av uppskov eller av liknande skäl icke alls fullgjort beredskapstjänstgöring, befriats från repetitionsövning. Bestämmelserna vore vidare så mångtaliiga och svårtolkade, att en felaktig tillämpning av desamma icke syntes kunna undvikas. De borde därför omarbetas, varvid följande principer borde följas. Värnpliktiga borde i intet fall få tillgodoräkna sig beredskapstjänstgöring (beredskapsövning) såsom mer än en fullgjord repetitionsövning. Meddelade beslut om befrielse från repetitionsövning borde upphävas. Förhållandena före beredskapstiden borde icke inverka på skyldigheten att fullgöra repetitionsövning, dock att värnpliktiga vilka befriats från värnpliktstjänstgöring i fredstid alltjämt skulle åtnjuta sådan befrielse. Av praktiska skäl borde värnpliktiga tillhörande åldersklass 1927 och äldre åldersklasser icke inkallas till repetitionsövning.

I skrivelse den 15 januari 1951 har vidare *överbefälhavaren* — efter erinran om innebörden av 1950 års principbeslut rörande beredskapsövningar i krigsförband — framhållit att med hänsyn till lydelsen av övergångsbestämmelserna till 1941 års värnpliktslag värnpliktiga tillhörande årsklass 1939 och äldre årsklasser icke syntes vara skyldiga fullgöra beredskapsövning. En ändring av dessa övergångsbestämmelser syntes därför påkallad. Vidare hade åtskilliga värnpliktiga tillhörande åldersklasserna 1940—1944 under beredskapstiden fullgjort beredskapsövning under längre eller kortare tid. Jämväl dessa värnpliktiga borde nu vara skyldiga att fullgöra beredskapsövning i 180 dagar. Det hemställdes att erforderliga lagbestämmelser måtte utfärdas.

Riksdagens militieombudsman har i avgivet utlåtande icke anført erinran mot att lagbestämmelser i av överbefälhavaren angivet syfte meddelas.

Departementschefen.

Enligt det av 1950 års riksdag beslutade systemet med repetitionsövningar i krigsförband vid armén avses i princip varje sådant förband skola fullgöra en repetitionsövning under loppet av sex år. En förutsättning för att systemet

skall fungera tillfredsställande är att de till repetitionsövningar inkallade krigsförbanden bliva någorlunda fulltaliga.

Krigsförbanden äro i regel sammansatta av värnpliktiga ur skilda åldersklasser. Det blir därför erforderligt att i detta sammanhang taga i anspråk även äldre värnpliktiga till betydande antal. Behovet av att taga i anspråk äldre värnpliktiga är för närvarande relativt stort till följd av de yngsta åldersklassernas svaga numerär och den forcering av övningsprogrammet som befunnits erforderlig.

Emellertid ha många av dessa äldre värnpliktiga antingen redan fullgjort all dem enligt äldre bestämmelser åliggande fredstjänstgöringsskyldighet eller ock fått tillgodoräkna beredskapstjänstgöring såsom fullgjord repetitionsövning eller i samband med beredskapen befriats från dylika övningar. Vid planläggningen av repetitionsövningarna har det på grund härav befunnits möta svårigheter att uppsätta ens tillnärmelsevis fulltaliga krigsförband.

Med hänsyn till det utrikespolitiska läget har Kungl. Maj:t i februari 1951 fattat beslut om en forcering av repetitionsövningsprogrammet för armén¹. Syftet med de sålunda planerade övningarna kommer att delvis förfelas, om icke möjligheter föreligga att i ökad utsträckning inkalla även äldre värnpliktiga till dylika övningar. Jag har därför ansett erforderligt att verkställa en översyn av gällande bestämmelser om skyldighet för värnpliktiga att fullgöra repetitionsövningar.

Den förut lämnade redogörelsen ger vid handen att de bestämmelser som reglera de äldre värnpliktigas ifrågakvarande tjänstgöringsskyldighet äro mycket skiftande. Detta sammanhänger därmed att olika varandra avlösande värnpliktslagar äro tillämpliga och att de äldre värnpliktslagarna innehöllo skilda tjänstgöringsregler för olika kategorier av arméns värnpliktiga (värnpliktiga i ersättningsreserven, i linjetjänst etc.). Vidare ha som nyss berörts flera åldersklasser under beredskapstiden fått tillgodoräkna beredskapstjänst som fullgjord repetitionsövning. Endast genom individuell uppräknig skulle därför kunna anges huruvida och i så fall i vad mån repetitionsövningsskyldighet åvilar dessa äldre värnpliktiga. Det har med hänsyn härtill icke ansetts möjligt att, då det nu gäller att reglera tjänstgöringsskyldigheten, anknyta till den tjänstgöringsskyldighet som enligt tillämpliga regler må föreligga. I stället har den metoden valts att de värnpliktiga i särskild lag åläggas en med hänsyn till deras ålder graderad *sammanlagd* tjänstgöringsskyldighet — omfattande en, två respektive tre repetitionsövningar — oberoende av vad deras skyldighet för närvarande omfattar. I lagtexten har detta uttryckts på det sätt att de värnpliktiga förklaras vara skyldiga fullgöra angiven tjänstgöringsskyldighet, »i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande».

De bedömanden, som ligga till grund för utmätandet av tjänstgöringsskyldigheten — och som grundats på militära skäl och hänsyn till billighet

¹ En närmare redogörelse härför har lämnats i prop. 1951:108, till vilken torde få hänvisas.

— ha lett till en uppdelning av de värnpliktiga efter deras ålder i tre kategorier. Av dessa föreslås de äldsta, födda åren 1910—1913, skola fullgöra en, värnpliktiga födda åren 1914—1922 två och värnpliktiga födda år 1923 och senare tre repetitionsövningar.

Enligt förslaget tillgodoräknas efter år 1945 fullgjord repetitionsövning. Till repetitionsövningar fullgjorda före eller under beredskapstiden har hänsyn icke kunnat tagas. För vissa värnpliktiga, som tjänstgjorde under år 1949, synes det icke heller möjligt att tillgodoräkna vissa därvid fullgjorda repetitionsövningar. I samband med den förkortning av första tjänstgöringen med två månader som provisoriskt beslöts år 1948, ålades värnpliktiga vid K 1—K 4, A 2, A 4 och A 5 att, för att täcka behovet av personal för hästvård, under år 1949 fullgöra två repetitionsövningar i anslutning till första tjänstgöringen. Dessa värnpliktiga fingo alltså en sammanhängande tjänstgöring om elva månader, eller samma tidslängd som första tjänstgöringen för föregående åldersklass. För att systemet med krigsförband skall fungera är det icke möjligt att låta nämnda värnpliktiga, utom såvitt avser värnpliktiga i handräckningstjänst, tillgodoräkna ifrågavarande repetitionsövningar såsom fullgjorda enligt den nu föreslagna lagen.

På grund av den förut tillämpade kategoriklyvningen och andra förhållanden förekommer det alltjämt att åtskilliga vapenföra värnpliktiga genomgått ringa eller ingen militär utbildning. Då repetitionsövningarna äro avsedda att fylla ett praktiskt utbildningsbehov lärer det i regel icke böra förekomma att till repetitionsövningar inkalla sådana värnpliktiga. Jag vill emellertid erinra om att det för täckande av behovet av exempelvis personal i militära yrkesbefattningar eller handräckningsmanskap i vissa fall kan bliva erforderligt att inkalla även utbildade värnpliktiga till ifrågavarande övningar. Erforderliga bestämmelser om begränsning av inkallelserna i dessa fall torde få utfärdas av Konungen.

Värnpliktiga vilka efter utbildning vid flottan eller flygvapnet överförts till armén ha ansetts böra undantagas från skyldighet att fullgöra repetitionsövningar enligt den föreslagna lagen. Till frågan om omskolning av dessa värnpliktiga tager jag icke ställning i detta sammanhang.

Skyldighet att fullgöra repetitionsövning bör icke åläggas värnpliktiga specialister vilka ha att fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst 180 dagar enligt 27 § 1 mom. D. i nu gällande värnpliktslag. Värnpliktiga specialister, vilkas tjänstgöringsskyldighet regleras av äldre bestämmelser, kunna däremot tagas i anspråk enligt bestämmelserna i den föreslagna lagen. Så blir ock förhållandet med värnpliktiga specialister, som äro underkastade 1941 års värnpliktslag men icke ha att fullgöra fortsatt tjänstgöring enligt nyssnämnda lagrum. Beträffande vissa av sistnämnda värnpliktiga kunna måhända skäl föreligga att med hänsyn till fullgjord tjänstgöring begränsa skyldigheten att fullgöra repetitionsövningar. Bestämmelser härom torde få meddelas av Kungl. Maj:t.

I detta sammanhang har jag ansett mig böra föreslå, att värnpliktiga födda

före år 1910 icke skola inkallas till repetitionsövning, som enligt gällande bestämmelser må åligga dem att fullgöra.

Vad härefter angår beredskapsövningarna får jag erinra om att i samband med 1950 års lagändring förutsattes, att beredskapsförbanden skulle vara krigsförband, vilken anordning borde gälla samtliga försvarsgrenar. En följd därav var, såsom också framhölls i propositionen 1950:224, att möjlighet måste föreligga att till beredskapsövning inkalla värnpliktiga ur samtliga åldersklasser och kategorier. På grund av lydelsen av övergångsbestämmelserna till 1941 års värnpliktslag är det emellertid icke möjligt att för beredskapsövning enligt nämnda lag i dess lydelse av år 1950 taga i anspråk värnpliktiga vilka hänförts till årsklass 1939 eller årsgrupp 1940 eller äldre årsklass (årsgrupp). Vidare har genom särskilda beslut av Kungl. Maj:t beredskapstjänstgöring i stor utsträckning tillgodoräknats såsom beredskapsövning. Utan ändring av dessa bestämmelser kan beredskapsövning med krigsförband icke genomföras. Det torde vara lämpligt att genom en särskild bestämmelse i den föreslagna lagen reglera tjänstgöringsskyldigheten vid beredskapsövning genom att ålägga värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar skyldighet att fullgöra dylik övning, i den mån sådan skyldighet icke redan åvilar vederbörande.

II. Förslaget till lag med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning.

Inledning.

Enligt 1936 års försvarsordning, vilken i fråga om befälsutbildningen i huvudsak anslöt sig till 1925 års bestämmelser, uttogos 20 % av de i linjetjänst placerade värnpliktiga i allmänhet vid infanteriet, trängtrupperna och intendenturtrupperna för utbildning till underbefäl eller fackmän (det s. k. reservunderbefålet). Därjämte uttogos huvudparten av de värnpliktiga tillhörande klass B — inom armén huvudsakligen studenter och likställda — för utbildning till värnpliktigt befäl. Reservunderbefålet fullgjorde enligt såväl 1925 års som 1936 års värnpliktslag tjänstgöring om 225 dagar, tid för repetitionsövningar inberäknad. Värnpliktigt befäl tillhörande klass B fullgjorde enligt 1925 och 1936 års värnpliktslagar en sammanlagd tjänstgöring om 260 dagar.

Någon befälsutbildning av värnpliktiga utöver den här angivna skulle enligt 1925 och 1936 års försvarsordningar icke äga rum i fredstid. Krigsorganisationen inrymde däremot reservofficers- och reservunderofficersskolor, vid vilka värnpliktigt befäl avsågs erhålla kompletterande utbildning till plutonchef (värnpliktig officer) eller till plutonchefs ställföreträdare (värnpliktig underofficer). Skolorna omfattade vardera 6 månader, varav 3 månader avsågs för tjänstgöring vid trupp i officers- respektive underofficersbefattning.

Någon särskild tid för befälsutbildning i samband med repetitionsövning fanns icke anslagen enligt 1925 och 1936 års försvarsordningar.

Under beredskapstjänstgöringen kompletterades det värnpliktiga befälets utbildning varjämte nytt värnpliktigt befäl utbildades ur äldre åldersklasser.

Därutöver förekom ej sällan att värnpliktiga med lämplig civil utbildning placerades i befälsbefattningar utan att ha genomgått särskild utbildning inom krigsmakten. Genom den praktiska tjänsten tillägnade sig dessa värnpliktiga sådana kunskaper och färdigheter att de sedermera ha kunnat krigsplaceras i ifrågavarande befattningar.

Enligt 1941 års värnpliktslag ålades värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer, skyldighet att utöver den första tjänstgöringen fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer med högst 360 dagar och för utbildning till underofficer med högst 180 dagar. Det värnpliktiga befälet skulle i likhet med övriga värnpliktiga fullgöra tre repetitionsövningar (efterutbildningsövning) envar om 30 dagar.

I 1950 års lag genomfördes bl. a. den ändringen, att tvångsvis uttagning till officersutbildning icke finge äga rum.

Sammanfattningsvis kan anföras, att arméns nuvarande värnpliktiga befäl har utbildats efter flera principer och under olika tidslängder och betingelser. Ett icke ringa antal värnpliktiga har därjämte utnyttjats och krigsplacerats i befälsbefattningar utan särskild militär utbildning för befattningen.

Vissa förslag beträffande det värnpliktiga befälets utbildning.

I yttrande över 1948 års värnpliktskommittés betänkande föreslog *chefen för armén*, att det värnpliktiga befälet skulle inkallas till repetitionsövning 3—4 dagar före huvuddelen av de värnpliktiga och att den totala tjänstgöringstiden för dessa befälsvärnpliktiga skulle utsträckas med 10 dagar. Härigenom skulle möjlighet skapas att på ett rationellt sätt ordna inryckningen och att låta det värnpliktiga befälet genomgå en snabbrepetition av sina väsentligaste uppgifter och snabbutbildning med nytillkomna vapen och annan stridsmateriel.

Förslaget vann icke statsmakternas bifall (prop. 1950:224; rd. skr. 1950:340).

Icke heller ett av överbefälhavaren i skrivelse den 29 september 1950 förordat förslag om komplettering av utbildning av vissa värnpliktiga gruppchefer har godtagits av statsmakterna (prop. 1950:251; rd. skr. 1950:413).

Sedermera har *överbefälhavaren* med skrivelse den 26 januari 1951 överlämnat en av *chefen för armén* upprättad promemoria angående beredskapsåtgärder under år 1951. Överbefälhavaren har i skrivelsen tillstyrkt ett i denna promemoria avgivet förslag om att särskilda befälsövningar om 10 dagar skulle anordnas i samband med krigsförbandsvisa övningar inom armén.

Departementschefen.

Frågan om utbildningen av det värnpliktiga befälet har såvitt avser en kategori, gruppchefer vid armén och kustartilleriet, varit föremål för upprepade överväganden, senast vid 1950 års riksdag. Sedan 1948 års värnpliktskommitté framlagt slutligt förslag om förlängning med två månader av grupp-

chefsutbildningen i anslutning till första tjänstgöring, uttalade jag vid anmälan av propositionen 1950: 224, att jag alltjämt icke var beredd att förorda en dylik förlängning av tjänstgöringstiden. Jag fann nämligen angeläget att den inom försvarsdepartementet pågående utredningen rörande gruppchefsutbildningen avslutades innan slutlig ställning togs till detta spörsmål.

I samband med behandlingen vid 1950 års riksdags höstsession av vissa värnpliktsfrågor uttalade jag i andra kammaren att jag fått kännedom om att den pågående utredningen rörande gruppchefernas utbildning lett till resultatet, att gruppcheferna behövde något längre tjänstgöring än övriga värnpliktiga och att utredningens ledare ansett sig med all sannolikhet komma att förorda, att denna längre tjänstgöring skulle inläggas före gruppchefernas repetitionsövningar. Jag förklarade det vara min avsikt att för 1950 års riksdag framlägga förslag om en fullmakt för Kungl. Maj:t att få taga ut en sådan kompletterande utbildning av gruppcheferna från och med hösten 1951. Jag tänkte mig att det skulle läggas så, att riksdagen gäve Kungl. Maj:t en fullmakt därvidlag, och när sedan utredningen bleve färdig, vilket beräknades icke kunna inträffa förrän en tid efter den ordinarie värnpliktsklassens uttryckning i mitten av mars, finge det bli Kungl. Maj:ts uppgift att efter de militära myndigheternas hörande bestämma längden av den utbildning, som gruppcheferna skulle få underkasta sig.

Frågan har sedermera i viss mån kommit i ett annat läge genom forceeringen av repetitionsövningsprogrammet vid armén. De militära myndigheterna ha ansett angeläget att man i samband med övningarna i krigsförband anordnar särskilda befälsövningar för allt värnpliktigt befäl — alltså icke blott gruppcheferna — för att innan huvuddelen av krigsförbanden inrycker bereda det värnpliktiga befälet tillfälle att lära känna den nya materielutrustningen och den organisation, som numera är gällande inom armén. Man räknar med att utbytet av övningarna härigenom skall kunna icke oväsentligt förbättras.

Den stora omfattning, i vilken repetitionsövningar i år kommer att anordnas, och de skäl, som föranlett övningsprogrammets utökning, göra det särskilt angeläget att goda resultat av övningarna uppnås. Jag har därför ansett mig böra, utan att avvakta resultatet av förenämnda utredning, föreslå, att värnpliktigt befäl åläggas fullgöra en befälsövning om tio dagar i anslutning till repetitionsövning. För huvuddelen av befälet bör denna övning förläggas omedelbart före repetitionsövningen. Jag förutsätter dock att visst värnpliktigt befäl måste kvarbliva för tjänstgöring efter det att huvuddelen av krigsförbandet uttryckt. När jag stannat för att låta befälsövningen omfatta tio dagar har jag förutsatt, att kompletterande utbildning av gruppchefer vid de krigsförband som inkallas därunder kommer till stånd. Huruvida den befälsövning om tio dagar, som jag nu föreslår, är lämpligt avvägd med hänsyn till gruppchefsutbildningen få erfarenheterna visa.

Skyldigheten att fullgöra befälsövning bör begränsas till det värnpliktiga befäl, som avses skola ha trupp sig underställd, d. v. s. regelmässigt skola

utöva truppbefäl. Värnpliktiga, som på grund av placering i vissa befattningar varmed icke följer utövande av direkt truppbefäl erhållit befäls ställning, böra sålunda icke vara skyldiga att fullgöra ifrågakvarande befälsövning. Det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser härom.

I avvaktan på resultatet av utredningen rörande gruppehufvutbildningen bör åt bestämmelserna om befälsövning givas endast provisorisk karaktär, och de böra därför intagas i en särskild tidsbegränsad lag.

III. Förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen.

Gällande bestämmelser om tillgodoräknande av frånvaro från värnpliktstjänstgöring som tjänstgöringstid.

I 27 § 3 mom. D. värnpliktslagen meddelas bestämmelser angående vissa fall av avbrott i värnpliktstjänstgöring som fullgöres enligt 1 mom. i samma paragraf.

Det stadgas sålunda att därest värnpliktig under sådan tjänstgöring fällt till straff för rymning eller för undanhållande av minst ett dygns varaktighet den tid under vilken han varit rymd eller undanhållit sig ej skall tillgodoräknas honom, där ej Konungen annorledes förordnar. Motsvarande regel gives för de fall då värnpliktigs tjänstgöring avbrutits för verkställighet av straffarbete, omedelbart ådömt fängelsestraff, ungdomsfängelse, tvångsarbete, förvaring eller internering.

Genom lag den 2 juni 1950 (nr 225) gjordes det tillägget till 27 § 3 mom. D., att tid under vilken värnpliktig varit frånvarande från tjänstgöringen för avtjänande av arrest icke finge tillgodoräknas, i den mån tiden överstege vissa angivna antal dagar (20 dagar respektive en tiondel av tjänstgöringen beroende på tjänstgöringens längd). Beträffande denna lagändring må hänvisas till prop. 1950: 224 s. 87—89.

Nu angivna regler kompletteras av bestämmelser i 131 § 1 mom. inskrivningsförordningen. Här stadgas under a), att värnpliktig, vilken till följd av sjukdom eller skada vartill tjänstgöringen kan antagas ha varit orsak (sjukdom eller skada i tjänsten) eller på grund av tjänstledighet som förbandschef äger bevilja icke deltagit i tjänstgöring, äger såsom tjänstgöringstid tillgodoräkna sig det antal dagar, han sålunda varit frånvarande från tjänstgöring. Under b) i samma moment stadgas, att om värnpliktig av annan orsak än under a) i momentet eller i 27 § 3 mom. D. värnpliktslagen sägs varit frånvarande från tjänstgöring den tid han varit frånvarande må tillgodoräknas honom såsom fullgjord tjänstgöring, därest den sammanlagt icke överstiger en tiondel av tjänstgöringen. Stadgandet under b) bör jämföras med bestämmelsen i 27 § 3 mom. E. värnpliktslagen, vari överlämnats åt Konungen att förordna huruvida och i vad mån värnpliktig må såsom fullgjord tjänstgöring tillgodoräkna sig tid, varunder han icke kunnat delta i tjänstgöringen på grund av sjukdom eller skada, till vilken tjänstgöringen ej kan

antagas hava varit orsak (sjukdom eller skada utom tjänsten); genom ifrågavarande stadgande i 131 § 1 mom. b) inskrivningsförordningen har bland annat frågan om sjukdom eller skada utom tjänsten reglerats.

Det anförda kan sammanfattas sålunda. Tid för rymning eller undanhållande minst ett dygn tillgodoräknas icke. Ej heller tillgodoräknas tid för undergående av grövre frihetsstraff. Tid för undergående av arreststraff utan tjänstgöring tillgodoräknas icke, i den mån tiden överstiger närmare angivna antal dagar. Frånvaro på grund av sjukdom eller skada i tjänsten så ock kortare tjänstledighet tillgodoräknas alltid. Frånvaro av annan anledning än nu nämnts — bland annat sjukdom eller skada utom tjänsten — tillgodoräknas, därest den sammanlagt icke överstiger en tiondel av tjänstgöringen.

För de fall då avbrott skett i tjänstgöringen och avbrottet icke helt må tillgodoräknas, uppkommer frågan »i vilken ordning» den återstående tjänstgöringsskyldigheten skall fullgöras. Bestämmanderätten härutinnan har överlämnats åt Konungen genom stadgande i 27 § 3 mom. D. andra stycket. I detta hänseende ha bestämmelser meddelats i 131 och 132 §§ inskrivningsförordningen. Bestämmelserna innebära att den värnpliktige *antingen* hemförlovas och sedermera ånyo inkallas (131 § 2 mom. första stycket och 132 §) eller kvarhålls efter tjänstgöringsperiodens slut för att göra eftertjänst. Avgörande för vilketdera alternativet som skall tillämpas är avbrottets längd. Hemförlovning äger rum därest tiden för avbrottet överstiger en tiondel av tjänstgöringen.

Enligt 27 § 3 mom. D. andra stycket äger ock Konungen bestämma i vad mån »föregående tjänstgöringstid» må tillgodoräknas den värnpliktige. Frågan härom, som endast är aktuell för det fall att förutsättning för hemförlovning föreligger, regleras i 131 § 2 mom. andra stycket, jämfört med 124 §. Principen är att om den tjänstgöring som fullgjorts före avbrottet är kortvarig skall tjänstgöringen — efter hemförlovning och ny inkallelse — göras om; eljest icke.

Förslag i ärendet.

De förut återgivna bestämmelserna ha i olika sammanhang varit under diskussion, särskilt i militieombudsmannens ämbetsberättelser, varvid bland annat bestämmelsernas svårtillämplighet framhållits.

Ifrågavarande spörsmål ha gjorts till föremål för särskild utredning inom försvarsdepartementet. En i anslutning därtill upprättad *promemoria* innefattar förslag till lösning av problemen efter i huvudsak följande riktlinjer.

Frånvaro på grund av sjukdom eller skada i tjänsten bör liksom hittills städse tillgodoräknas. Annan frånvaro bör icke tillgodoräknas, där ej Konungen annorledes förordnar. Konungen må vidare bestämma att tjänstgöring som fullgjorts före avbrott i densamma icke må tillgodoräknas; om den ordning i vilken återstående tjänstgöringsskyldighet skall fullgöras må ock Konungen meddela bestämmelser. De nu återgivna reglerna avses enligt *promemorian* skola innefattas i lagen.

I inskrivningsförelörden böra meddelas följande bestämmelser.

a) Förutom frånvaro för sjukdom eller skada i tjänsten skall värnpliktig äga tillgodoräkna frånvaro på grund av tjänstledighet, som förbandschefen beviljat.

b) Värnpliktig som av annan orsak än som avsetts under a) varit frånvarande under tid som överstiger en tiondel av tjänstgöringen skall hemförlovas och sedermera ånyo inkallas.

c) Värnpliktig som rymt eller undanhållit sig skall, därest han ej hemförlovats enligt b), göra eftertjänst, sedan övriga värnpliktiga i samma tjänstgöringsomgång uttryckt, under tid som svarar mot tiden för rymningen eller undanhållandet.

d) Vid beräkning av tid enligt denna paragraf skall rymning eller undanhållande under del av dygn anses som frånvaro av dylik anledning under helt dygn.

Chefen för armén har i yttrande över förenämnda promemoria tillstyrkt densamma i vad avsåge den allmänna dispositionen av bestämmelserna. Bortsett från vissa frågor rörande definitionen av begreppen sjukdom och skada i eller utom tjänsten, vilka frågor här icke upptagits till behandling, har chefen för armén endast framfört invändningar beträffande förslaget, såvitt det avser eftertjänst. *Chefen för armén* har sålunda avstyrkt förslaget att värnpliktig som undergått arreststraff skulle undslippa eftertjänst.

Chefen för marinen har ej haft något att erinra mot promemorians förslag, medan *chefen för flygvapnet* ifrågasatt lämpligheten av förslaget att undanhållande under del av dygn skulle anses som frånvaro under helt dygn.

Departementschefen.

Reglerna om tillgodoräkning eller frånräkning av avbrott i värnpliktigs tjänstgöring och om ordningen för fullgörande av återstående tjänstgöringsskyldighet ha städse ansetts tillhöra de mera svårbemästrade inom värnpliktslagstiftningen.

I sin nuvarande lydelse äro reglerna icke tillfredsställande. Följande exempel må till belysande härav anföras. En värnpliktig som fullgör första tjänstgöring om 270 dagar drabbas av sjukdom, ådragen utom tjänsten, och blir härigenom urståndsatt att tjänstgöra under 25 dagar. Då detta avbrott icke överstiger en tiondel av tjänstgöringen — 27 dagar — skall avbrottet tillgodoräknas (131 § 1 mom. b) inskrivningsförelörden). Samme värnpliktige ådömes arrest utan tjänstgöring 20 dagar och undergår straffet. Även detta avbrott skall tillgodoräknas (27 § 3 mom. D. värnpliktslagen). Den värnpliktige har alltså i detta fall kunnat vara frånvarande under icke mindre än tillhoppa 45 dagar, av åtminstone delvis självförfädd orsak, utan att skyldighet inträtt för honom att genom ny tjänst taga igen det förlorade. Detta resultat måste anses otillfredsställande ur utbildningssynpunkt.

Förevarande förslag till ändring av 27 § 3 mom. värnpliktslagen innebär en

lösning av problemen efter i viss mån nya riktlinjer. Därvid har hänsynen till utbildningen ställts i förgrunden. Såsom utgångspunkt för resonemanget har i anledning härav tagits de regler som böra gälla för fullgörande av den tjänstgöringstid som återstår efter avbrott i tjänstgöringen.

Den återstående tjänstgöringen kan fullgöras antingen efter hemförlovning och ny inkallelse eller ock genom s. k. eftertjänst.

Hemförlovningsinstitutet bygger på en relation mellan tjänstgöringsavbrottet och tjänstgöringsperioden. Relationstalet, som är grundat på erfarenheter från utbildningen, är för närvarande satt till en tiondel. Överskrides denna gräns skall den värnpliktige hemförlovas för att sedermera ånyo inkallas och göra om den tjänstgöringstid som gått förlorad. Detta institut är rationellt ur utbildningssynpunkt.

Därest avbrottet understiger en tiondel av tjänstgöringen kan enligt nuvarande regler skyldighet att göra eftertjänst inträda. Den värnpliktige kvarhålls efter de övrigas uttryckning och är därvid skyldig att helt eller delvis ersätta den tjänstgöring, som icke fullgjorts. Uppenbart är att eftertjänsten är utan värde för utbildningen. Med hänsyn till att eftertjänsten kan drabba allenast ett relativt ringa antal värnpliktiga vilka rycka ut å olika tidpunkter synes den icke heller kunna motiveras ur den synpunkten, att nyttig arbetskraft — närmast för handräkningsändamål — därigenom skulle ställas till krigsmaktens förfogande. Såsom motivering för eftertjänsten kan därför endast åberopas, att eftertjänsten utgör ett mot den värnpliktige riktat sanktionsförfarande. Jag anser att ett sådant förfarande knappast är försvarligt i fall då tjänstgöringsavbrottet är förorsakat av undergående av straff. Efter-tjänsten måste nämligen därvid te sig som en dubbelbestraffning. I ett fall anser jag likväl eftertjänst vara motiverad. Jag avser härmed värnpliktig som *rymt* eller *undanhållit sig* från tjänsten. Av psykologiska skäl måste det anses lämpligt och erforderligt att sådan värnpliktig får kvarbli efter det hans kamrater uttryckt och genom eftertjänst ersätta den tid han varit rymd eller hållit sig undan. Att eftertjänsten icke bör inbegripa tiden för det straff han må ha undergått för sitt brott, framgår av det förut anförda.

Enligt förslaget skall med hänsyn till vad sålunda anförts tid för rymning eller undanhållande städse frånräknas och alltså göras om genom ny tjänst, härvid bortsett från att Konungen, liksom hittills, ansetts böra kunna medge lindring för särskilt fall. Skyldigheten att ersätta den förlorade tiden skall gälla oavsett om frånvaron — ensam för sig eller sammanlagd med annan frånvaro — överstiger hemförlovningsgränsen eller icke. I förra fallet skall den värnpliktige göra om tiden för tjänstgöringsavbrottet efter hemförloving och ny inkallelse, i senare fallet göra eftertjänst.

I lagförslaget har vidare intagits regeln att avbrott på grund av *sjukdom eller skada i tjänsten* alltid skall tillgodoräknas. Bestämmelsen härom, som nu har sin plats i 131 § 1 mom. a) inskrivningsförordningen, har ansetts böra överföras till lagen såsom uttryck för en den värnpliktige tillförsäkrad rättighet. Bestämmelsen, som ju ej kan sägas vara förenlig med vad som ur strikt utbildningssynpunkt kunnat anses påkallat, är dikterad av humanitära skäl.

Avbrott på grund av *tjänstledighet, som förbandschef äger bevilja*, bör liksom hittills tillgodoräknas (jfr 131 § 1 mom. a) inskrivningsförordningen); detta stadgande bör emellertid liksom nu ha sin plats i förordningen, dels med hänsyn till stadgandets relativt ringa betydelse och dels med tanke på eventuella ändringar i terminologien i fråga om begreppet ledighet.

Vad angår frånvaro av andra orsaker än nu nämnts bygger lagförslaget på följande principer. Tiden för sådan frånvaro — förorsakad av t. ex. *sjukdom eller skada utom tjänsten* eller av *straffverkställighet* — bör principiellt ur utbildningssynpunkt ersättas med ny tjänst. Därest frånvaron, i förekommande fall sammanlagd med tid för rymning eller undanhållande, överstiger hemförlovningsgränsen, skall sålunda vederbörande vara skyldig att efter hemförlovninng göra ny tjänst, motsvarande tiden för frånvaron. Härigenom blir utbildningssynpunkten tillgodosedd. Om däremot sådan frånvaro icke uppgår till så lång tid att förutsättning för hemförlovninng är för handen, avses icke någon påföljd skola inträda för den värnpliktige; eftertjänst skall således icke fullgöras för dessa fall av frånvaro. Avgörande för frågan om frånvaron skall tillgodoräknas eller icke blir således hemförlovningsinstitutet och därmed avbrottets längd. Eftersom bestämmelserna om hemförlovninng torde böra meddelas i administrativ författning, har beträffande tjänstgöringsavbrott av denna kategori i lagförslaget endast intagits det stadgandet att Konungen förordnar huruvida och i vad mån avbrottet må tillgodoräknas (27 § 3 mom. D. tredje stycket).

Vid sidan härom erfordras bestämmelser i inskrivningsförordningen av i huvudsak den innebörd jag nyss angivit. Dessa bestämmelser, som särskilt komma att avse en genomgripande ändring av 131 §, böra träda i kraft samtidigt med lagen.

Enligt sin nuvarande lydelse äro bestämmelserna i 27 § 3 mom. D. i värnpliktslagen endast tillämpliga å tjänstgöring jämlikt 1 mom. samma paragraf men däremot icke å beredskapsövning enligt 2 mom. Då emellertid även beredskapsövning är att hänföra till tidsbestämd tjänstgöring — i motsats till tjänstgöring enligt 28 § som icke är maximerad — böra nu ifrågavarande bestämmelser göras tillämpliga även å beredskapsövning. Stadgande härom har införts i förslaget. Med hänsyn till beredskapsövningens särskilda karakter kunna dock särskilda avvikande tillämpningsbestämmelser visa sig erforderliga beträffande sådan tjänstgöring.

Enligt nu gällande lag har såsom förutsättning för att undanhållande icke må tillgodoräknas uppställts det kravet att undanhållandet skall ha varat minst ett dygn. Kravet härpå har slopats i lagförslaget.

Med hänsyn till de nu gällande reglernas mindre tillfredsställande beskaffenhet är det i hög grad angeläget att de föreslagna ändringarna av 27 § 3 mom. D. värnpliktslagen och de därav betingade ändrade bestämmelserna i inskrivningsförordningen så snart som möjligt träda i tillämpning i största möjliga utsträckning. Jag förordar därför att de nya bestämmelserna skola få tillämpas även å tjänstgöring som pågår vid tiden för bestämmelsernas ikraft-

trädande; i annat fall bleve bestämmelserna ej tillämpliga på den första tjänstgöring som pågår när författningarna utfärdas. Övergången till det nya systemet måste väl medföra vissa svårigheter under ett kortare skede men dessa svårigheter torde kunna bemästras genom anvisningar och råd till truppförbanden.

Slutligen får jag anmäla fråga rörande uttagning av värnpliktiga vid flottan till befälsutbildning.

I värnpliktslagen har hittills saknats föreskrift om uttagning av flottans värnpliktiga till befälsutbildning. Behov därav föreligger heller icke i och för sig. Emellertid har genom den ändring av bestämmelserna om uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning, som gjordes vid 1950 års riksdag, uppkommit en möjlighet för värnpliktiga att undandraga sig förlängd befälsutbildning genom att söka anställning såsom aspiranter vid flottan men sedermera avbryta aspirantutbildningen.

Genom statsmakternas beslut år 1950 ändrades värnpliktslagen bl. a. så att tvångsvis befälsuttagning av värnpliktig, tilldelad armén, kustartilleriet eller flygvapnet, skulle äga rum endast i samband med den värnpliktiges inskrivning.

Flottans värnpliktiga befäl rekryteras huvudsakligen bland sjökaptener och likställda samt bland medlemmar av sjövärnskåren enligt särskilda bestämmelser. Det har, enligt vad som framkommit, inträffat, att officers- och reservofficersaspiranter vid flottan — vilka under aspirantutbildningen fullgöra värnpliktstjänstgöring — före utgången av första tjänstgöringsåret på ansökan erhållit entledigande. Sålunda entledigad aspirant fullgör ytterligare värnpliktstjänstgöring endast under så lång tid att hans sammanlagda tjänstgöringstid uppgår till, för närvarande, 360 dagar, d. v. s. tidslängd motsvarande flertalet värnpliktigas utbildningstid. Nämnda aspiranter kunna numera endast efter frivilligt åtagande uttagas för utbildning till värnpliktigt befäl. Av det sagda torde framgå att för befälsutbildning kvalificerade värnpliktiga genom att söka anställning som aspiranter vid flottan men sedermera avbryta aspirantutbildningen kunna undandraga sig förlängd tjänstgöring. För att hindra detta synes det erforderligt att införa bestämmelser i syfte att, på samma sätt som f. n. gäller beträffande arméns, kustartilleriets och flygvapnets värnpliktiga, möjliggöra även uttagande av värnpliktiga vid flottan — dock ej sjökaptener och likställda eller medlemmar av sjövärnskåren — för utbildning till officer, underofficer eller underbefäl. Därest sålunda tvångsuttagen värnpliktig antages till officers- eller reservofficersaspirant vid flottan och sedermera entledigas, torde han kunna befälsutbildas på någon av de utbildningslinjer som för närvarande finnas inom flottan.

I enlighet härmed ha föreslagits de ändringar av stadgandena i 6 § och 27 § 1 mom. B. som framgå av lagförslaget.

Hemställan.

I anledning av det anförda får jag hemställa att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att godkänna inom försvarsdepartementet upprättade förslag till

- a) lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar;
- b) lag med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning; samt
- c) lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

A. Broberg.
